

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ: ΜΙΑ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ομιλία που εκφωνήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο Αγ. Γεωργίου Κορυδαλλού
στο πλαίσιο σειράς σεμιναρίων για τη Μικρά Ασία.

Τα δραματικά γεγονότα των αρχών του 20ού αιώνα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία τα γνωρίζουμε πια όλοι. Αυτό δεν είναι αυτονόητο. Τα γνωρίζουμε παρά την πολιτική λήθης που έχουν εφαρμόσει, σε σχέση μ' αυτά, τα κράτη και οι κυρίαρχες ιδεολογίες του Τουρκικού και του Ελλαδικού κράτους. Είναι χαρακτηριστικό το ότι παλιότερα, μιλώντας για τη γενοκτονία, είχαμε στο νου μας μόνο την αρμενική συνιστώσα, όχι την ελληνική και την ασσυροχαλδαϊκή. Κι αυτό γιατί ο μόνος λαός που ξεκίνησε από την πρώτη στιγμή να μιλεί γι' αυτό και να διεκδικεί ήταν οι Αρμένιοι.

Εμείς τους ακολουθήσαμε πολύ αργότερα, γιατί κάποιοι πρωτοπόροι πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς μπόρεσαν να καθарίσουν από τη λάσπη της λήθης και της ιδεολογικής συκοφάντησης τη Μικρασιατική Ρωμιούση και να κάτσουν να προβληματιστούν για το τι συνέβη και φύγαμε τελικά από την Ανατολή. Η ελληνική συνιστώσα της γενοκτονίας αναδύθηκε σε δύο φάσεις, μια «ποντιακή» και μια «μικρασιατική», έχει πάρει όμως τη θέση της πια στη θεώρηση των γεγονότων της περιόδου εκείνης που μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά μιαν ενιαία γενοκτονία σε εφαρμογή μιας προγραμματισμένης πολιτικής.

Δεν θα μιλήσουμε εδώ για τα γεγονότα. Αποτελούν κτήμα του κοινού των σεμιναρίων αυτών. Ακόμα χειρότερα, θα προσπαθήσουμε να αποστασιοποιηθούμε από τη συναισθηματική φόρτιση της αφήγησης της ενιαίας γενοκτονίας κατά των χριστιανικών λαών της Ανατολής, να μην παρασυρθούμε από το δίκιο που μας πνίγει όταν μιλούμε για πατρίδα, για αίμα δικό μας. Δεν θα σταθούμε καν στις τουρκικές πηγές και στους Τούρκους θαρραλέους ιστορικούς που τεκμηριώνουν πια μόνοι τους τη γενοκτονία, δίχως την ανάγκη για συνδρομή των δικών μας πηγών, ούτε στους θλιβερούς απολογητές του τουρκικού εθνικισμού της εδώ πλευράς του Αιγαίου.

Θα προσπαθήσουμε να δούμε το ζήτημα τεχνοκρατικά, όσο μπορεί να μη λάβει υπόψη του κανείς το αίμα εκατοντάδων χιλιάδων θυμάτων και τις ζωές τόσων παιδιών χριστιανών που κατέληξαν μέσα από τα ορφανοτροφεία των Τούρκων συνειδητοί Τούρκοι. Θα κοιτάξουμε τι προβλέπεται από το διεθνές δίκαιο για τις γενοκτονίες και θα εξετάσουμε αν τα γεγονότα της Ανατολής υπάγονται στους ορισμούς αυτούς ή αν ήταν απλά πράξεις βίας κι εκδίκησης στα πλαίσια ενός ευρύτερου πολέμου.

Υπάρχει ένα νομικό εργαλείο για το θέμα μας: η Διεθνής Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, που εγκρίθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1948. Στην Ελλάδα ισχύει από το 1954.

Κι εδώ ξεκινούμε από την παραδοχή μιας ήττας: Η συγκεκριμένη σύμβαση προήλθε από την ευαισθητοποίηση που προκάλεσαν οι συστηματικές δολοφονίες, συμπεριλαμβανομένων αυτών των Εβραίων, από το τρίτο Ράιχ, παρόλο που είχαν προηγηθεί γενοκτονίες σε προηγούμενες περιόδους. Οι ιθαγενείς λαοί της Αμερικής και οι γηγενείς πληθυσμοί της Μικράς Ασίας αποτελούν τέ-

τοιες περιπτώσεις, πλην όμως δεν υπήρξε ανάλογη ευαισθητοποίηση πριν από τα εγκλήματα των Ναζί. Προφανώς δεν υπήρχε ωριότερα η διεθνής συναίνεση έναντι πράξεων των κυρίαρχων αποικιακών δυνάμεων ή του μεγάλου ασθενούς: της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κι αργότερα της προσφιλούς στη Δύση και τη Σοβιετική Ένωση κεμαλικής Τουρκίας. Υπό το βάρος των γεγονότων εκείνης της εποχής υπήρξε κοινή φραστική καταδίκη από την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία, που δεν προχώρησε σε κάτι ουσιαστικότερο. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ίδια η λέξη «γενοκτονία» δεν υπήρχε στο αγγλικό λεξιλόγιο πριν από το 1944, ενώ στη δίκη της Νυρεμβέργης η κατηγορία αφορούσε «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» και όχι γενοκτονία, λέξη που χρησιμοποιήθηκε περιγραφικά και όχι νομικά εκεί. Έτσι, ο συνδυασμός της νίκης των Συμμάχων σε έναν παγκόσμιο πόλεμο, των ειδεχθών εγκλημάτων των Ναζί και της κινητοποίησης του εβραϊκού στοιχείου, οδήγησαν στην καταδίκη των πράξεων αυτών στη δίκη της Νυρεμβέργης και στην υιοθέτηση από τα Ηνωμένα Έθνη της προαναφερθείσας σύμβασης. Πάντως, τα γεγονότα της καθ' ημάς Ανατολής αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης και παράδειγμα για όσους ασχολήθηκαν με το θέμα της γενοκτονίας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Έτσι, με βάση ένα νομικό όχημα που φτιάχτηκε με συγκεκριμένο ερέθισμα, αναδύθηκαν στο διεθνές προσκήνιο αντίστοιχες πράξεις σε όλο τον κόσμο και σε διάφορες περιόδους, από την Καμπότζη μέχρι τη Ρουάντα κι από τους Αβορίγινες μέχρι τους Ινδιάνους. Μέσα σ' αυτές και η δική μας περίπτωση, αυτή που μας αφορά άμεσα, καθώς οι απόγονοι των θυμάτων της ζουν σήμερα στην Ελλάδα, την Αρμενία, τη Μέση Ανατολή και στον υπόλοιπο κόσμο ως τρίτης και τέταρτης γενιάς πρόσφυγες, και στην Τουρκία ως τρίτης και τέταρτης γενιάς εκτουρκισμένοι, συνειδητοί Τούρκοι δηλαδή και με πλήρη άγνοια της καταγωγής τους.

Ας δούμε όμως τι προβλέπει η διεθνής σύμβαση για τη γενοκτονία, κι ας δούμε αν υπάγεται στον ορισμό της η μοίρα του λαού μας, των Αρμενίων και των Ασσυροχαλδαίων στην Ανατολή:

Εις την παρούσαν Σύμβασιν ως γενοκτονία νοείται οιαδήποτε εκ των κατωτέρω πράξεων, ενεργουμένη με την πρόθεσιν ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδος, εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή θρησκευτικής, ως τοιαύτης:

- α) Φόνος των μελών της ομάδος.
- β) Σοβαρά βλάβη της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητος των μελών της ομάδος.
- γ) Εκ προθέσεως υποβολή της ομάδος εις συνθήκας διαβιώσεως δυναμένας να επιφέρωσιν την πλήρη ή την μερικήν σωματικήν καταστροφήν αυτής.
- δ) Μέτρα αποβλέποντα εις την παρεμπόδισιν των γεννήσεως εις τους κόλπους ωρισμένης ομάδος.
- ε) Αναγκαστική μεταφορά παιδων μιας ομάδος εις ετέραν ομάδα.

Το πρώτο στοιχείο που μας ενδιαφέρει εδώ, ακολουθώντας βήμα-βήμα τη διατύπωση της Συνθήκης, είναι η «πρόθεση» ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδας: Υπήρχε πρόθεση των Τούρκων να καταστρέψουν ολικά ή μερικά τις συγκεκριμένες εθνικές ομάδες; Αν δεν υπήρχε, μιλούμε για εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας – αλλά όχι για γενοκτονία.

Βέβαια, αντιλαμβάνεται κανείς ότι είναι δύσκολο σε τέτοιες περιπτώσεις να υπάρξουν αποδεικτικά στοιχεία που διατρανώνουν την πρόθεση διάπραξης γενοκτονίας, όπως δεν είναι εφικτό να αποδείξει κάποιος την αναθεωρητική πρόθεση της σημερινής Τουρκίας μέσα από τα πρακτικά του

Συμβουλίου Ασφαλείας της, αφού δεν υπάρχει πρόσβαση σ' αυτά. Έτσι, όπως και σε πιο απλές νομικές υποθέσεις, οι προθέσεις συνάγονται από την εμμονή σε τακτικές που αποσκοπούν στην εξαφάνιση της ομάδας των θυμάτων, κατά την εύστοχη έκφραση της Χαράς Γαλανού, νομικού που έχει ασχοληθεί εμπειριστατωμένα με το υπό διαπραγμάτευση ζήτημα. Τέτοια εμμονή προκύπτει από επαναλαμβανόμενες ενέργειες που οδηγούν στην επίτευξη του σκοπού της γενοκτονίας, όπως περιγράφεται στον ορισμό της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ για τις γενοκτονίες.

Βέβαια, στην περίπτωση της χριστιανικής Ανατολής, η πρόθεση έχει και επίσημη τεκμηρίωση. Η γενοκτονία, σαν πολιτική επιλογή και στρατηγικός στόχος των Νεότουρκων, αποφασίστηκε στο συνέδριό τους στην Οθωμανική Θεσσαλονίκη το 1911:

Η Τουρκία πρέπει να γίνει μωαμεθανική χώρα, όπου η μωαμεθανική θρησκεία και οι μωαμεθανικές αντιλήψεις θα κυριαρχούν και κάθε άλλη θρησκευτική προπαγάνδα θα καταπνίγεται. ... Αργά ή γρήγορα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η πλήρης οθωμανοποίηση όλων των υπηκόων της Τουρκίας. Και είναι ολοκάθαρο ότι αυτό δεν μπορεί να γίνει με την πειθώ. Άρα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένοπλη βία. ... Το δικαίωμα των άλλων εθνοτήτων να έχουν δικές τους οργανώσεις θα πρέπει να αποκλειστεί. Κάθε μορφή αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης θα θεωρείται προδοσία προς την τουρκική αυτοκρατορία.

Τους στόχους αυτούς των Νεότουρκων εξέφρασε σε σύσκεψή τους και ο δρ Σακίρ Μπεχαεντίν:

Τα έθνη που απέμειναν από παλιά στην Αυτοκρατορία μας, μοιάζουν με ξένα και βλαβερά χόρτα που πρέπει να ξεριζωθούν. Να ξεκαθαρίσουμε τη γη μας. Αυτός άλλωστε είναι και ο σκοπός της επανάστασής μας.

Στην ίδια σύσκεψη ο δρ. Ναζίμ λέει:

Θέλω να ζήσει ο Τούρκος. Και θέλω να ζήσει μόνο σ' αυτά τα εδάφη και να είναι ανεξάρτητος. Εκτός των Τούρκων όλα τα άλλα στοιχεία να εξοντωθούν, άσχετα σε ποια θρησκεία ή πίστη ανήκουν. Αυτή η χώρα πρέπει να καθαρίσει από τα ξένα στοιχεία. Οι Τούρκοι πρέπει να κάνουν την εκκαθάριση.

Το πρόγραμμα των Νεότουρκων αναπαράγει αυτές τις απόψεις, και οι τελευταίοι αναλαμβάνουν να τις υλοποιήσουν με σειρά διαταγμάτων και νόμων μόλις απέκτησαν λόγο στην κεντρική πολιτική σκηνή της Τουρκίας, η εφαρμογή των οποίων ξεπέρασε κάθε φαντασία στη βία και τη φρίκη. Τον προμελετημένο χαρακτήρα της γενοκτονίας είχε παραδεχτεί και ο Ταλαάτ πασάς και ο Εμβέρ πασάς σε ξεχωριστές συνομιλίες τους με τον Αμερικανό πρέσβη Χένρι Μοργκεντάου. Στις ίδιες συζητήσεις φάνηκε ότι είχαν επεξεργαστεί κάθε πτυχή του σχεδίου, αφού ζήτησαν από τον πρέσβη μέχρι και κατάλογο των ασφαλιστικών εταιρειών της Αμερικής, ώστε να εντοπίσουν συμβόλαια με ασφαλισμένους τους νεκρούς και να εισπράξουν το ασφάλισμα από τις ασφάλειες ζωής των, με το αιτιολογικό ότι δεν είχαν αφήσει κληρονόμους, οπότε το τουρκικό κράτος τους κληρονομούσε!

Εδώ είναι ευκαιρία να αναφερθούμε σε μια συμψηφιστική φιλολογία που ακούγεται μερικές φορές όταν μιλούμε γι' αυτά τα ζητήματα, ότι δηλαδή οι βιαιότητες των Τούρκων έχουν σαν αντίβαρο βιαιότητες του ελληνικού στρατού στη Μικράν Ασία. Είναι σαφές ότι η νομική προσέγγιση καταδεικνύει ότι δεν πρόκειται για ισοδύναμες καταστάσεις. Οι Τούρκοι ενήργησαν βάσει κεντρικής πολιτικής και σχεδιασμού που στόχευαν στη γενοκτονία. Οι Έλληνες στρατιώτες, όπου διέπραξαν

βιαιότητες, λειτούργησαν παρορμητικά και δίχως να εκτελούν προσχεδιασμένη αποστολή. Διέπραξαν πιθανόν εγκλήματα πολέμου, αλλά όχι γενοκτονία. Ακόμα, αυτή η λογική μεταθέτει την αντιπαράθεση στο ελληνοτουρκικό διακρατικό επίπεδο, ενώ η γενοκτονία αφορά συμπεριφορά του τουρκικού κράτους προς υπηκόους του, εκ των οποίων ένα κομμάτι είναι Έλληνες, παραγνωρίζοντας το ότι η γενοκτονία αφορούσε και τους Αρμένιους και τους Ασύριους. Και βέβαια, οι Τούρκοι έχουν ξεκινήσει τη γενοκτονία πολύ πριν ωριμάσουν καν οι συνθήκες για να βρεθεί ο ελληνικός στρατός στη Μικράν Ασία.

Έχοντας λοιπόν ξεκαθαρίσει το ζήτημα της πρόθεσης διάπραξης γενοκτονίας καταφατικά, πρέπει να δούμε και το άλλο στοιχείο, αυτό της «ολικής ή μερικής καταστροφής» ομάδος εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή θρησκευτικής, ως τοιαύτης.

Ο ορισμός δεν απαιτεί την εξαφάνιση της ομάδας που αποτελεί στόχο της γενοκτόνου πολιτικής. Δεν απαιτεί δηλαδή την ολοσχερή επίτευξη της επιδίωξης των θυτών. Σε τέτοια περίπτωση δεν θα είχαμε καμία γενοκτονία, αφού πάντα κάποιος θα γλίτωναν, και όλες οι περιπτώσεις θα περιορίζονταν σε απόπειρες γενοκτονίας, επίσης τιμωρούμενες από τη Διεθνή Σύμβαση αλλά με μικρότερο ειδικό βάρος βεβαίως. Ο ορισμός αρκείται στη μερική επίτευξη του στόχου. Με τον κίνδυνο να εισαγάγουμε το ποσοτικό στοιχείο με τρόπο που δεν ταιριάζει όπου μιλούμε για ανθρώπινες ζωές, θα σημειώσουμε ότι η εξολόθρευση έστω και μικρού αριθμού μελών της ομάδας-στόχου «ως τοιαύτης», ως ανηκόντων δηλαδή στη συγκεκριμένη ομάδα, αποτελεί γενοκτονία ως προς το υποσύνολο της ομάδας-θύματος που υφίσταται τις γενοκτόνες πράξεις, άρα εμπίπτει στον ορισμό. Μικρή σημασία έχει αν το ποσοστό των θυμάτων σε σχέση με τον πληθυσμό της όλης ομάδας είναι μικρότερο ή μεγαλύτερο, σημασία έχει η στόχευσή τους ως μέλη ομάδας με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Στη Μικράν Ασία είχαμε έτσι κι αλλιώς εξόντωση ενός μεγάλου ποσοστού των μη μουσουλμανικών λαών, επομένως πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτει ο ορισμός όσον αφορά το βαθμό στον οποίο πραγματώθηκε η γενοκτονία στην ομάδα-θύμα.

Θα πρέπει τώρα να εξετάσουμε το επόμενο κριτήριο, αυτό της στόχευσης της ομάδας-θύματος στη βάση του εθνικού, εθνολογικού, φυλετικού ή θρησκευτικού της χαρακτήρα. Δηλαδή πρέπει οι πράξεις εξολόθρευσης να γίνονται στη βάση ενός εξ αυτών των χαρακτηριστικών για να θεωρηθούν γενοκτονία. Για παράδειγμα, πράξεις εξόντωσης των κατοίκων μιας πόλης ή των οπαδών μιας ποδοσφαιρικής ομάδας, επειδή είναι π.χ. Πειραιώτες ή ΑΕΚτζήδες, δεν αποτελούν γενοκτονία, αφού δεν γίνονται λόγω της εθνικής ή θρησκευτικής διάστασης της ομάδας. Στη Μικράν Ασία όμως στόχος ήταν οι μικρασιατικοί πληθυσμοί εκείνοι που δεν ήταν Τούρκοι ή μουσουλμάνοι, δηλαδή οι Ρωμιοί, οι Αρμένιοι και οι Ασύριοι, επειδή ακριβώς ήταν χριστιανοί, λόγω της θρησκείας τους, κι επειδή ακριβώς ανήκαν στις «άλλες εθνότητες». Η εθνική διάσταση της γενοκτονίας υπάρχει και πέρα από τη θρησκευτική, καθώς στην Οθωμανική Αυτοκρατορία οι επιμέρους ταυτότητες συγκροτούνται μεν με βάση τα γένη, τα μιλέτ, με κριτήριο τη θρησκεία, η τελευταία όμως επιτελεί και λειτουργία εθνικής ταυτότητας. Έτσι, ο Ρωμιός που αλλαξοπιστούσε δεν θεωρούνταν Έλληνας μουσουλμάνος αλλά Τούρκος, και η λέξη που χρησιμοποιείτο ήταν ότι «τουρκεύει». Επομένως, οι ενέργειες των Τούρκων στη Μικράν Ασία εστρέφοντο κατά θρησκευτικών-εθνικών ομάδων, ικανοποιώντας έτσι διπλά το κριτήριο που θέτει η Διεθνή Σύμβαση. Θυμίζω απλά ότι και ένα από τα

δύο κριτήρια να επληρούτο, δηλαδή αν ήθελε θεωρήσει κανείς ότι μόνο η θρησκευτική ή μόνο η εθνική διάσταση υπήρχε στους διωγμούς, και τότε θα είχαμε γενοκτονία με βάση τις αρχές που θέτει η Συνθήκη.

Ανακεφαλαιώνοντας, έχουμε στην περίπτωση της Μικρασιατικής Ανατολής διάπραξη πράξεων από τους Τούρκους που έλαβαν χώρα βάσει σχεδίου και πολιτικού προγράμματος, με πρόθεση δηλαδή να καταστρέψουν τους χριστιανικούς πληθυσμούς της Μικράς Ασίας λόγω της διακριτής θρησκευτικής και εθνικής τους ταυτότητας. Οι πράξεις αυτές κατέληξαν στην καταστροφή μεγάλου μέρους των στοχευμένων πληθυσμών, ενώ η παρουσία τους εξαλείφθηκε ολοσχερώς από τη Μικράν Ασία.

Ας δούμε τώρα τους τρόπους τους οποίους χρησιμοποίησαν οι Τούρκοι ώστε να υλοποιήσουν τη γενοκτονία, με οδηγό την περιπτωσιολογία της Διεθνούς Συνθήκης.

α) Φόνος των μελών της ομάδος.

Εδώ έχουμε την πιο απτή πρακτική, που εκδηλώθηκε είτε στους τόπους κατοικίας των υπό γενοκτονία πληθυσμών είτε στους τόπους εκτόπισης αυτών, σε ενεργό αλλά και άμαχο πληθυσμό, με κάθε τρόπο που μπορεί να βάλει ο νους του ανθρώπου: Δολοφονίες, κάψιμο ανθρώπων ζωντανών, κρέμασμα, συνοδευόμενα από βασανιστήρια και βιασμούς όπου αυτό ήταν δυνατό, οδήγησαν στην απώλεια εκατοντάδων χιλιάδων ψυχών, υλοποιώντας έτσι την εκπεφρασμένη βούληση των Τούρκων για εξαφάνιση των χριστιανικών λαών της Μικράς Ασίας.

β) Σοβαρά βλάβη της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητας των μελών της ομάδος.

Αν και η αρχικώς επιτυγχανόμενη σωματική βλάβη των μελών των υπό γενοκτονία λαών μέσα από τα βασανιστήρια, τους ακρωτηριασμούς, τους βιασμούς, συνήθως κατέληγε σε θάνατο, υπήρξαν αρκετοί που επέζησαν με βλάβες που τους συνόδευαν σε όλη τους τη ζωή, υπαγόμενοι έτσι στο σκέλος αυτό της συνθήκης που περιγράφει τους τρόπους υλοποίησης της γενοκτονίας.

Ίσως όμως ακόμα περισσότεροι ήταν οι ομόθρησκοί μας εκείνοι των οποίων τα λογικά σάλεψαν, υπέστησαν δηλαδή βλάβη της διανοητικής τους ακεραιότητας, όταν είδαν τα παιδιά, τις γυναίκες, τους πατριώτες τους να βιάζονται, να βασανίζονται και να δολοφονούνται μπροστά στα μάτια τους, γιατί δεν ήταν μόνο απόλαυση για τους αυτουργούς της γενοκτονίας να διαπράττουν τα προσχεδιασμένα τους εγκλήματα, αλλά και να υποβάλλουν στο μαρτύριο της παρακολούθησης αυτών τους άμεσους συγγενείς των θυμάτων, πριν έρθει κι αυτών η σειρά.

γ) Εκ προθέσεως υποβολή της ομάδος εις συνθήκας διαβίωσης δυναμένης να επιφέρωσιν την πλήρη ή την μερικήν σωματικήν καταστροφήν αυτής.

Εδώ έχουμε τις εκτοπίσεις, τις ατέλειωτες πορείες δίχως προορισμό των προγραμμαμένων υπό συνθήκης ψύχους η καύσωνα, με υποτυπώδη διατροφή, ρακένδυτους, με όσα υπάρχοντα ήταν σε θέση να πάρουν μαζί τους κλεμμένα από τους δεσμοφύλακές τους, με τις αρρώστιες να τους θερίζουν και τα βασανιστήρια να είναι στην ημερήσια διάταξη. Τα ίδια ισχύουν και για τα τάγματα εργασίας.

Αλλά δεν έχουμε μόνο αυτά.

Η καταστροφή των οικιών και των χωριών των εκτοπισμένων σιγουρεύει το ότι και να γλιτώσουν από εκεί δεν θα έχουν πού να γυρίσουν, άρα θα φύγουν, ικανοποιείται λοιπόν και με αυτό τον τρόπο το παραπάνω κριτήριο.

Σε άλλο επίπεδο, την ίδια λειτουργία επιτελούν και οι διοικητικές φύσεως ρυθμίσεις που στοχεύουν τις μειονότητες, όπως: Η φορολογική εξόντωση ειδικά των υπό γενοκτονία λαών, η δήμευση των περιουσιών των ίδιων και των πνευματικών-θρησκευτικών τους ιδρυμάτων, η κατάργηση των αυτοδιοικητικών μορφών οργάνωσής τους, της κοινοτικής τους εκπαίδευσης, η οποία αντικαταστάθηκε από τουρκική, η απαγόρευση να ασκούν συγκεκριμένα επαγγέλματα, ο αφοπλισμός τους, συντέλεσαν στην εμπέδωση ενός αισθήματος μειονεξίας, ανασφάλειας και απαισιοδοξίας για το μέλλον τους στη Μικράν Ασία, καθώς η ζωή τους κατέστη αφόρητη. Η συνέχιση της διαβίωσής τους στην πατρίδα ήταν αδύνατη, έπρεπε να φύγουν αν επιζούσαν. Όμως ένας λαός υπάρχει και πραγματώνεται ως τέτοιος στη βάση και της τοπικής του υπόστασης. Όταν αποκοπεί από το χώρο του, ο ίδιος ο χώρος ορφανεύει και ο λαός ζει κάπου αλλού ως ξένος, με προοπτική την αφομοίωσή του από την κυρίαρχη ομάδα του νέου τόπου του, έστω κι αν αυτή είναι φιλική απέναντί του. Έτσι, και ο ξεριζωμός από τα εδάφη του και η απώλεια της ταυτότητας του λαού-θύμα επιτελούν το σκοπό της γενοκτονίας, που είναι να πάψει η ύπαρξη του λαού ως τέτοιου. Η βιολογική του συνέχεια ως κάτι άλλο είναι αποδεκτή από τους γενοκτόνους, εφαρμόζεται μάλιστα κι από τους ίδιους προς εμπλουτισμό της δικής τους ομάδας.

δ) Μέτρα αποβλέποντα εις την παρεμπόδισιν των γεννήσεων εις τους κόλπους ωρισμένης ομάδος.

Ο ενεργός ανδρικός πληθυσμός, από 16 μέχρι 60 χρόνων, εκτοπίζεται με αποτέλεσμα να μην έχουμε γεννήσεις λόγω της απουσίας τους. Ο εκτοπισμός και η εξόντωση λοιπόν των ανθρώπων αυτών δεν στέρησε το λαό τους μόνο από τους ίδιους, αλλά και από τους απογόνους που δεν γέννησαν, αποδυναμώνοντας έτσι πληθυσμιακά την εθνική τους ομάδα.

ε) Αναγκαστική μεταφορά παιδων μιας ομάδος εις ετέραν ομάδα.

Μιλήσαμε για τα παιδιά που δεν γεννήθηκαν. Και τα παιδιά που πρόλαβαν να γεννηθούν, όμως, δεν τα περίμενε καλύτερη τύχη. Κι από μίαν άποψη, αυτά είναι τα πιο θλιβερά θύματα της γενοκτονίας. Τα ορφανά που άφηναν τα θύματα των παραπάνω περιπτώσεων, οι Τούρκοι τα ενέταξαν στη δική τους εθνική ομάδα μέσα από το θεσμό των ορφανοτροφείων. Η περίθαλψη που πρόσφεραν στα παιδιά αυτά ήταν στο πλαίσιο των ιδεολογικών μηχανισμών του τουρκικού κράτους, λάμβαναν τουρκική εκπαίδευση, άκουγαν την τουρκική εκδοχή των γεγονότων ως νεαροί Τούρκοι και έτσι ενηλικιώνονταν ως συνειδητοί Τούρκοι. Κι εκεί που κανείς θα περίμενε από τα παιδιά των θυμάτων να μπορέσουν να εκδικηθούν και να δικαιώσουν τους γονείς και το λαό τους, αυτά, ανεπίγνωστα βέβαια, μεγάλωσαν με την αφήγηση των γενοκτόνων. Ποια μεγαλύτερη ύβρις στο νεκρό από το να δικαιώνει το παιδί του το θάνατο του γονιού, και πόσο δυστυχημένο μπορεί να είναι ένα παιδί που θα ανακαλύψει την πραγματική του ταυτότητα τυχαία;

Το φαινόμενο αυτό υπάρχει και σε άλλη μορφή, αυτής των οικογενειών που ο ένας γονιός είναι από χριστιανική πληθυσμιακή ομάδα. Συνήθως αφορά περιπτώσεις που επέζησαν των εκτοπίσεων και οι γενοκτόνοι τούς εγκατέστησαν σε τουρκικό περιβάλλον, όπου έκαναν οικογένεια με Τούρκο και τα παιδιά μεγάλωσαν σαν Τούρκοι, ή ανθρώπους που τούρκεψαν την τελευταία στιγμή για να

παραμείνουν στις εστίες τους. Σ' αυτές τις περιπτώσεις τα παιδιά δεν υποψιάζονται καν την καταγωγή του μη Τούρκου γονιού, αν και είναι υπαρκτές κάποιες περιπτώσεις που έχουν καταγραφεί όπου κάποια στιγμή την έμαθαν. Δεν είναι πάντως δυνατό να απαλειφθεί η πλύση εγκεφάλου που έχουν υποστεί μόνο με μια εκ των υστέρων πληροφορία περί της αληθινής καταγωγής τους.

Σε μια μεσοπρόθεσμη προοπτική, παρατηρούμε το φαινόμενο να χάνουν τη συνείδηση της καταγωγής τους οι απόγονοι των επιζήσαντων της γενοκτονίας, να χάνουν τη μικρασιατική τους ταυτότητα. Είναι μια μεγάλη κουβέντα να πούμε γιατί έγινε αυτό, και σίγουρα στην περίπτωση της Ελλάδας θα πρέπει να μιλήσουμε για τις ευθύνες του ελλαδικού κράτους και την πολιτική λήθης απέναντι στους πρόσφυγες. Πλην όμως δεν θα φτάσουμε μέχρι εκεί, τουλάχιστο στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης. Θα μιλήσουμε όμως για το φαινόμενο αυτό ως συνέπεια της διακοπής της σύνδεσης του λαού με την πατρίδα του, και την αδυναμία μακροπρόθεσμα να αναπαραγάγει τους όρους διατήρησης της ταυτότητάς του σε άλλο τόπο, όντας μειοψηφία και ευάλωτος σε αφομοιωτικές διαδικασίες. Αυτό αποτελεί λευκή γενοκτονία, αφού τα μέλη της ομάδας βιώνουν την απώλεια της ταυτότητάς τους, δηλαδή δεν υπάρχουν πια ως μέλη τέτοιας ομάδας αν και συνεχίζουν βιολογικά να υπάρχουν. Υπάρχουν όμως ως κάτι άλλο, π.χ. εδώ ως αφομοιωμένοι παλαιοελλαδίτες που μπορεί και να μιλούν στις παρέες τους για συνωστισμό κι όχι για γιαγκίνι στη Σμύρνη, που μπορεί στο γήπεδο να βρίζουνε τους ΑΕΚτζήδες «Τούρκους».

Επομένως, τα αποτελέσματα της γενοκτονίας των χριστιανικών λαών της Ανατολής εξακολουθούν να δημιουργούνται, η γενοκτονία συνεχίζεται κάθε φορά που ένα παιδί τέταρτης πια γενιάς που έρχεται στον κόσμο, μεγαλώνει μέσα σ' ένα περιβάλλον όπου δε βιώνει τη μικρασιατική του προέλευση, που δε θα διεκδικήσει λοιπόν τη μνήμη της πατρίδας να την κάνει δική του μνήμη, που αν το θελήσει θα πρέπει αυτή να τη βρει μέσα από αφηγήσεις των παλιότερων, που όμως κι αυτοί από παλιότερους την έχουν βρει κι όχι βιωματικά. Θα πρέπει να τη βρει μέσα από κιτρινωμένες φωτογραφίες του χτες που καλείται να το φανταστεί σα να είναι σήμερα, όμως το σήμερα αυτό δεν υπάρχει γι' αυτό το παιδί.

Θυμίζω ότι ο όρος μιλάει για μεταφορά των παιδιών σε «έτερη ομάδα», όχι απαραίτητα την ομάδα των γενοκτόνων.

Έτσι, με τον εκτουρκισμό των παιδιών αλλά και την αφομοίωση όσων γλίτωσαν κι έφυγαν από ισχυρότερες πληθυσμιακές ομάδες του τόπου υποδοχής τους, ικανοποιείται πολλαπλώς και ο όρος που θέτει η συνθήκη ως προς τα παιδιά τής υπό γενοκτονία ομάδας.

Είπαμε στην αρχή πως σήμερα θα μιλήσουμε τεχνικά, στεγνά νομικά, προκειμένου να δούμε αν υπάγονται τα γεγονότα της Ανατολής στον ορισμό της γενοκτονίας. Και νομίζω πως εκεί καταλήξαμε. Δεν καταλήξαμε όμως μόνο εμείς, που μπορεί να είμαστε συναισθηματικά φορτισμένοι, να έχουμε υποστεί πλύση εγκεφάλου –όχι πάντως από το ενδοτικό ελλαδικό κράτος–, να είμαστε προκατειλημμένοι, όπως μας κατηγορούν οι υπάλληλοι του Σόρος και οι οσφυοκάμπτες των Νεοοθωμανών.

Υπάρχει, στον διεθνή επιστημονικό χώρο, η Διεθνής Ένωση των Ακαδημαϊκών για τη Γενοκτονία. Πρόκειται για έναν έγκυρο οργανισμό, ένα σώμα διεθνούς κύρους και απήχησης και κυρίως υπεράνω υποψίας, ο οποίος μελετά τα φαινόμενα των γενοκτονιών στον κόσμο, οι απόψεις του δε τυγχάνουν ευρύτατης αποδοχής και αναγνωρίζονται διεθνώς. Η Διεθνής Ένωση των Ακαδημαϊκών για τη Γενοκτονία, λοιπόν, αναγνώρισε τα γεγονότα που εξετάζομε εδώ ως γενοκτονία τον Δεκέμβριο του 2007, με σχετική απόφασή της ληφθείσα με πλειοψηφία άνω του 80% επί των ψηφισάντων μελών της. Έχομε λοιπόν και διεθνή επιστημονική τεκμηρίωση του ότι οι προϋποθέσεις της Διεθνούς Σύμβασης ικανοποιούνται εδώ.

Ποια είναι η πρακτική σημασία αυτής της διαπίστωσης όμως; Τι σημασία έχει άραγε το να περιγραφούν αυτά σαν γενοκτονία ή κάπως αλλιώς – η ουσία δεν είναι ίδια; Ο πόνος και η δυστυχία, η εξαφάνιση τριών λαών από την καθ' ημάς Ανατολή είναι πια πραγματικότητα.

Νομίζω ότι έχει σημασία μεγάλη να επιμείνομε στον νομικό χαρακτηρισμό της γενοκτονίας, αφού αυτό έχει σημαντικές συνέπειες. Η γενοκτονία έχει ήδη αναγνωριστεί από μια σειρά κράτη, εκτός από τη Διεθνή Ένωση Ακαδημαϊκών για τις Γενοκτονίες.

Από τη στιγμή που το έγκλημα χαρακτηρίζεται πια γενοκτονία, δημιουργούνται διάφορες συνέπειες: Η Τουρκία καλείται να αναγνωρίσει το γεγονός. Μέχρι σήμερα τηρεί μια στάση αντιφατική, καθώς από τη μια αρνείται κατηγορηματικά να την συζητήσει, από την άλλη αποδίδει τα όσα συνέβησαν στο προηγούμενο της Τουρκικής Δημοκρατίας πολιτειακό μάρφωμα, απεκδυόμενη κάθε ευθύνη. Έτσι όμως εκτίθεται, καθώς είτε δεν συνέβησαν αυτά, είτε τα έκαναν άλλοι.

Το προηγούμενο της Γερμανίας σε σχέση με τα όσα διέπραξε κατά των Εβραίων αποτελεί και την απαίτηση της διεθνούς κοινότητας πια κι όχι μόνο των θυμάτων από την Τουρκία. Και βέβαια, όταν η Τουρκία αναγνωρίσει τη γενοκτονία, θα πρέπει να αναλάβει και τις σχετικές ευθύνες. Να αποζημιώσει τα θύματα, δηλαδή τους απογόνους τους, είναι το πρώτο. Αλλά τι σημαίνει αποζημίωση; Πληρώνουμε την αξία της περιουσίας που έχασαν, την ηθική βλάβη για τις φρικαλεότητες που υπέστησαν οι πληθυσμοί και καθαρίσαμε;

Αναγνώριση πρέπει να σημαίνει συγνώμη και άρση των αποτελεσμάτων της γενοκτονίας, δηλαδή απόδοση στην ομάδα-θύμα της πατρίδας που έχασε, των μελών που απώλεσε και προς τη γενοκτόνο εθνότητα και γενικά. Και αυτό για να γίνει σημαίνει πρακτικά εκδημοκρατισμό της Τουρκίας, ελεύθερη κυκλοφορία των ιδεών, πρόσβαση στην ιστορική γνώση. Σημαίνει ανάδυση των καταπιεσμένων ταυτοτήτων, ανακάλυψη των ανεπίγνωστων καταγωγών και διάσπαση της τουρκικής ταυτότητας στις ταυτότητες από τις οποίες έκλεψε πληθυσμούς για να διαμορφωθεί η ίδια, σημαίνει δηλαδή διάλυση της Τουρκίας.

Γι' αυτό και κάθε προσπάθεια να γίνει λόγος για αναγνώριση συναντά τη λυσσαλέα αντίδραση της Τουρκίας. Γι' αυτό κι εμείς οφείλομε να είμαστε στις επάλξεις και αυτού του αγώνα. Σε συνεργασία με τις άλλες εθνότητες-στόχους, θα πρέπει να συντονίζομε τη διαδικασία της αναγνώρισης βήμα-βήμα, διεθνώς, στην πατρίδα μας και στην ίδια την Τουρκία. Οι διεθνείς σχέσεις, βέβαια, δεν έχουν αισθήματα αλλά μόνο συμφέροντα. Γι' αυτό και το ειδικό βάρος της Τουρκίας υψώνεται ως

ανασταλτικός παράγοντας της όποιας προσπάθειας, καθώς κάθε χώρα προσμετρά και τις συνέπειες που θα έχει τυχόν αναγνώριση στις σχέσεις της με μια μεγάλην αγορά, που είναι και μια μουσουλμανική επίσης χώρα, και μια χώρα με σοβαρή και πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, που θέτει στόχους και τους υλοποιεί σε βάθος χρόνου.

Όμως αυτά είναι και τα όρια της Τουρκίας. Και το ότι παρά τις αντιξοότητες αυτές αυξάνεται ο αριθμός των χωρών που αναγνωρίζουν τη γενοκτονία, δείχνει ότι τελικά η πίστη στα δίκαιά μας και η προσήλωση στο στόχο μπορεί να φέρει αποτελέσματα ακόμα και σε τόσο δύσκολες συνθήκες. Γιατί η πολιτική της Τουρκίας μπορεί να ανατραπεί από μια σχεδιασμένη πολιτική αρχών και εκμετάλλευσης των ευκαιριών άσκησης αυτόνομης πολιτικής που δίνονται σε έναν πολυπολικό κόσμο.

Εμείς, οι απόγονοι των επιζώντων της γενοκτονίας, έχουμε τις δικές μας ευθύνες σ' αυτή την κατάσταση. Οφείλομε να επηρεάσουμε την πολιτική της πατρίδας μας προς την κατεύθυνση υιοθέτησης μιας στάσης αξιοπρέπειας απέναντι στην Τουρκία, συνεργασίας με τους λαούς-θύματα της πολιτικής της και απαίτησης αναγνώρισης της γενοκτονίας. Βέβαια, θα πει κανείς, εδώ είμαστε βουτηγμένοι στο Μνημόνιο, ο κοινωνικός ιστός διαλύεται, λεφτά δεν υπάρχουν, πώς θα ξεφύγομε από την πολιτική της υποτέλειας προς όλους; Μα ακριβώς αυτή η στάση μας έφερε εδώ, το να φερόμαστε όπως μας επιβάλλουν οι ξένοι κι όχι όπως μας ορίζει το συμφέρον του τόπου μας. Και μια δυναμική στάση στην εξωτερική πολιτική προϋποθέτει μια συνολική αλλαγή στο παραγωγικό μας μοντέλο, προϋποθέτει μια πατρίδα που ενθαρρύνει τον πολίτη να δραστηριοποιηθεί και δεν τον στραγγαλίζει, ένα λαό που αγωνίζεται να επιτύχει αυτάρκεια, μιαν εκπαίδευση και ιδεολογία που δεν θα υπαγορεύεται από τον Σόρος.

Εδώ εντοπίζεται λοιπόν το χρέος μας, να αποτινάξομε την κάθε λογής αποικιοκρατία από τον τόπο μας, να μπορέσομε να διαμορφώσομε οι ίδιοι τις προτεραιότητες και τους στόχους μας. Κι εδώ θα κριθεί ο καθένας μας και όλοι μαζί. Γιατί οι ευκαιρίες που θα έχουμε στο εξής θα είναι μετρημένες, και το να χάσομε μία δεν σημαίνει ότι θα υπάρξει δυνατότητα επανόρθωσης.

Του Μανώλη Εγγλέζου Δεληγιαννάκη
www.metotoufekikaitilyra.wordpress.com